

Albanija je 2016. uvela desetogodišnji moratorij na sječu u svim šumama i zabranila izvoz drvne građe. Taj potez je uslijedio poslije decenija nekontrolirane eksploatacije koja je ogolila nekada bogato pošumljene padine i ubrzala eroziju tla. Nekontrolirana i protuzakonita sječa šuma u najvećem nacionalnom parku u Albaniji razara prastara šumska dobra koja je UNESCO stavio pod zaštitu, otkriva istraživanje BIRN-a.

Vozač starog kamiona sovjetske proizvodnje prebacio je u prvu brzinu pokušavajući pratiti uski put usječen u strmu planinsku padinu. Prelazeći preko velikog kamena, vozilo se opasno nakrivilo k ivici provalije. Dolje se vidjelo more oblaka koji su se pružali do horizonta.

“Uz božju pomoć, provući ćemo se”, rekao je vozač. “Ako nam ne pomogne, nema nam spasa.”

Njegov fatalizam nije djelovao utješno.

Motor se ugasio, zabrektao, pa ponovo oživio i zabrujao. Pažljivo dodajući gas, vozač se provukao uz ivicu provalije i nastavio dalje blatnjavim putem.

Bio je to jedan od običnih radnih dana na crnom tržištu nezakonito sječenog drveta u Nacionalnom parku Shebenik-Jabllanicë na istoku Albanije.

Usprkos potpunoj zabrani eksploatacije šume i registraciji rezervata Shebenik-Jabllanicë kao lokaliteta svjetske prirodne baštine pod zaštitom UNESCO-a, kriminalne mreže pustoše prastare šume da bi domaće tržište snabdijevale ogrjevnim drvetom, pokazalo je istraživanje Balkanske istraživačke mreže .

Na više od 2.000 metara nadmorske visine, netaknute bukove šume u najvećem nacionalnom parku u Albaniji prostiru se unedogled. Zato je ovo omiljeno mjesto za ilegalnu sječu u zemlji koja je u posljednjih pedeset godina izgubila najveći dio pošumljenih površina. Od podmićivanja i falsificiranih dozvola za sječu do konvoja kamiona s GPS lokatorima, BIRN otkriva koliko daleko su spremni ići organizatori ovog nezakonitog posla da bi ušli u zaštićene zone.

Istraživanje također ukazuje na kulturu nekažnjivosti u zemlji koja je kandidat za prijem u članstvo EU, ali još ne uspijeva primijeniti zakone o zaštiti nacionalnih parkova.

Ugrožen je ekosistem koji predstavlja pluća Albanije. Visokogorske šume doprinose stabilizaciji regionalne klime, reguliraju padavine i pomažu u kruženju zraka, kažu ekolozi. Uza samu granicu s Makedonijom, ovaj park je i jedan od posljednjih predjela netaknute divlje prirode u jugoistočnoj Evropi, gdje se motorne pile još nadglasavaju sa zavijanjem vukova.

Pored netaknutih bukovih šuma, sječa ugrožava i rijetke biljke i životinje, uključujući albanski ljiljan, mrke medvjede, sure orlove i ugroženog risa, poznatog pod imenom “tigar

Balkana”.

“Nacionalni park Shebenik-Jabllanicë je jedan od najljepših parkova prirode na Balkanu, ali u njegovom jugoistočnom dijelu je načinjena velika šteta”, kaže Ahmet Mehmeti, predsjednik grupe za zaštitu prirode po imenu Ekološki klub Elbasan i konzultant državnih tužilaca kada su u pitanju kazna djela protiv zaštićenih rezervata.

“Oni koji su odgovorni za nezakoniti promet ogrjevnog drveta krše zakon i koriste park da zarade milijune za sebe.”

“Ekološki masakr”

Albanija je 2016. uvela desetogodišnji moratorij na sječu u svim šumama i zabranila izvoz drvne građe. Taj potez je uslijedio poslije decenija nekontrolirane eksploatacije koja je ogolila nekada bogato pošumljene padine i ubrzala eroziju tla.

Vlasti i dalje mogu izdavati dozvole za obaranje stabala u određenim zonama u cilju osiguravanja ogrjeva za zimu lokalnom stanovništvu – ali nacionalni parkovi su strogo zabranjeni za sječu. Prema kaznenom zakonu Albanije, za sječu stabala u zaštićenim zonama počinioci mogu dobiti do osam godina zatvora.

Prema posljednjim podacima američke organizacije Global Forest Watch, koja prati stanje šuma širom svijeta, 2010. godine 17 posto površine Albanije bilo je pokriveno šumom.

Od 2011. do 2017., gubitak pošumljenih površina u zemlji doveo je do oslobađanja gotovo tri megatone ugljikovog dioksida, kaže se u izvještaju Global Forest Watcha.

Veliki dio preostale šume nalazi se u Nacionalnom parku Shebenik-Jabllanicë, na koji otpada oko 70 posto biodiverziteta Albanije, tvrde predstavnici Ekološkog kluba Elbasan.

Ovaj park površine 340 kvadratnih kilometara dio je Europskog zelenog pojasa, mreže zona od ekološkog značaja za Europsku zajednicu. Drevne bukove šume oko udaljenog sela Rrajcë u jugoistočnom dijelu parka stavljene su pod zaštitu UNESCO-a 2017. godine.

Pelumb Gjini, bivši predsjednik općine u selu Stëblevë na sjeveru parka Shebenik-Jabllanicë, pomogao je da se mobiliziraju stariji ljudi iz kraja da lobiraju za formiranje parka 2008. godine, zbog “ogromne” štete uslijed višegodišnje sječe šume.

“Ironija je u tome što se ništa nije promijenilo i ekološki masakr se nastavlja”, izjavio je za BIRN. “To je biznis vrijedan više milijuna dolara, zbog čega nije teško pogledati na drugu stranu i ostaviti ovu oblast bez plana upravljanja.”

Oko 80 posto lokalnog stanovništva koristi drva za ogrjev tokom dugih zimskih mjeseci, dodaje Gjini.

Ministarstvo za životnu sredinu nije reagiralo na zahtjev za intervju niti odgovorilo na dostavljena pitanja o nezakonitoj sječi šume.

Ali, Enver Shkurti, direktor Inspektorata za životnu sredinu u Elbasanu, tijela odgovornog za

provođenje zakona u nacionalnom parku, porekao je postojanje problema u razgovoru koji smo obavili u kafeu u Librazhd, gradu najbližem nacionalnom parku.

“Nije točno da se u nacionalnom parku sijeku drva”, rekao je Shkurti, koji je bio zamjenik predsjednika općine u Librazhd od 2015. do početka 2018. godine. “Naša institucija ne raspolaže informacijama o bilo kakvoj nezakonitoj sječi u parku, ali moguće je da ima izoliranih slučajeva.”

Istraživanje koje je proveo BIRN daje drugačiju sliku.

Kada se pod lažnim identitetom pridružio grupi drvosječa koji su pošli u rezervat pod zaštitom UNESCO-a u blizini Rrajca, novinar BIRN-a je vidio velike iskrčene površine unutar netaknute bukove šume. Na padinama visoko iznad oblaka, složena posječena debla čekaju transport. Savršenu tišinu narušava samo brujanje motorne pile.

Istraživanje ovog crnog tržišta BIRN je započeo jednog ljetnog jutra u kafeu pored puta u selu Hotolisht, nekoliko kilometara jugoistočno od granice parka Shebenik-Jabllanicë.

Petorica vozača koji rade za “šefove” pušili su i pili kafu. Sudeći po akcentima, poticali su iz različitih dijelova Albanije. Registarske tablice na parkiranim kamionima pokazivale su da su registrirani u udaljenim mjestima – Draču, Fieru, Korçi i Beratu. Svaki vozač je radio za drugu “kompaniju”. Njihov zadatak je da se nađu s timovima s motornim pilama u planinama parka Shebenik-Jabllanicë i natovare drva.

Vozači su se počeli prepirati oko toga ko će prevoziti najbolje drvo s najveće nadmorske visine. Što je drvo bolje, to je njihova provizija veća.

Na stolu su imali nekoliko papira s grbom općine Librazhd. Pokazalo se da su to rasporedi smjena lokalnih policajaca s naznačenim danima odsustva – što je korisno za planiranje rute i izbjegavanje patrole.

Nedugo zatim u kafe je ušao još jedan čovjek – stariji stanovnik nekog od desetina sela u blizini parka.

Vozači su se počeli prepirati oko toga u čijem kamionu će se starac voziti. Konačno je on sam izabrao vozača, svi su ušli u svoje kamione i konvoj je krenuo. Novinar BIRN-a je pratio jednog od vozača, čovjeka grubog izgleda u četrdesetim godinama.

“Izabrao je kamion i kompaniju onoga ko će mu dati najviše”, kazao je vozač dok je palio motor. Objasnio je da starac u kamionu znači manje problema s lokalnim vlastima i stanovništvom.

Starac im također određuje mjesta za utovar. Vozači znaju kojim putevima da idu po oznakama u boji na stijenama ili granama ispred skretanja na planinskom putu. Svaka kompanija ima svoju boju za oznake. Što je mito veće, to je mjesto za utovar bogatije.

Oružje i motorne pile

Dok je ulazio u park, vozač je primio nekoliko poziva od svojih šefova, žonglirajući s tri mobilna telefona, od kojih je svaki imao dodatnu bateriju. Rekao je da kamion ima uređaj za praćenje preko satelita koji pomaže poslodavcima da prate njegovo kretanje.

Na određenim račvanjima kamioni su se razdvajali i odlazili svaki svojim putem.

Kada je primijetio boju svoje kompanije na jednom deblu, vozač je skrenuo na strmi put koji je s napredovanjem postajao sve blatnjaviji i kamenitiji. Sljedećih 45 minuta napredovali smo deset metara naprijed, da bismo se onda vratili pet metara nazad. U jednom trenutku je izašao napolje i gurnuo granje i kamenje pod kolo da bi se iščupao iz blata.

Svako malo, iz šume su se pojavljivali ljudi s tamnim naočalama da provjere da li je kamion na dobrom putu. Put je, izgleda, napravio buldožer koji je bio parkiran u blatu u blizini.

Snažan mlađi muškarac zaustavio je vozača i dao mu dva ili tri dokumenta, za koje je vozač kazao da su dozvole za sječu šume u Dardhi, oko 30 kilometara južno od parka.

“Papiri su tu da poslije ne bismo imali problema”, rekao je vozač.

Kada je kamion najzad stigao na odredište na planinskom prevoju u blizini seoceta Rrajcë-Skenderbej, na više od 2.000 metara nadmorske visine, desetak lokalnih muškaraca počelo je utovar ogromnih bukovih debala na kamion. Drugi ljudi s motornim pilama bili su zauzeti sječom stabala. Svuda naokolo bila su složena debbla.

Nekoliko muškaraca s pištoljima zadjenutim za pojas nadgledalo je posao. Jedan je vrtio pištolj oko prsta.

“To je za životinje”, kazao je.

Jedan od ljudi koji su utovarivali stabla na kamion bio je u srednjim dvadesetim godinama i dolazio je iz sela u blizini parka. Kada ljudi s pištoljima nisu mogli da nas čuju, rekao je da mu je jedina šansa za izdržavanje porodice težak rad na sječi i utovaru drva, ponekad i do duboko u noć.

“Ne sviđa mi se što siječemo šumu”, kazao je. “Stidim se onoga što radimo, ali šta drugo mogu da radim?”

Kao i svi ljudi umiješani u nezakonitu sječu i trgovinu koji su razgovarali s BIRN-om, odbio je da bude identificiran.

U neudobnoj vožnji niz planinu, dok su debbla udarala u stranice pretovarenog kamiona, vozač je zvao šefove da bi dobio nove podatke o kretanju policijskih patrola i izbjegao neželjene susrete.

BIRN je zatražio komentar od lokalne policije, ali nije dobio odgovor, a državna policija u Elbasanu nije odgovorila na zahtjev za uvid u informacije o primjeni zakona protiv nelegalne sječe šuma.

Vozač je rekao da uvijek pokušava natovariti više drva nego što je upisano na njegovu lažnu

dozvolu, jer je plata koju dobija za jednu turu mala. Ako u dokumentu piše pet kubnih metara, on natovari petnaest.

“Obični ljudi kao ja nalaze se na dnu hijerarhije”, kazao je, objašnjavajući da su šefovi poslovni ljudi povezani s “moćnicima” koji dozvoljavaju da se posao odvija.

Rekao je da polovina novca od prodaje drva za ogrjev ide šefovima i njihovim radnicima. Ostatak se daje državnim službenicima.

Provizije i korupcija

EU delegacija u Albaniji, financijer projekta koji treba da pomogne u održivom korištenju zaštićenih šuma, ukazuje na lošu upravu i korupciju kao prepreke uspješnoj zaštiti šumskih područja.

“Zaštićene oblasti su izložene protuzakonitoj deforestaciji, fragmentaciji staništa i degradaciji ekosistema uslijed slabih administrativnih kapaciteta, nedostatka tehničkih znanja, manjka sredstava i korupcije u administraciji”, obavijestili su nas u elektronskoj poruci.

Armando Braho, pravnik specijaliziran za problematiku životne sredine na Međunarodnom univerzitetu u Strugi u Makedoniji, kaže da je to “više politički nego pravni problem”.

“Postoje politički interesi povezani s profitom od ovog posla, koji dozvoljavaju da se to dešava”, rekao je.

Najveći dio parka Shebenik-Jabllanicë nalazi se pod upravom vlasti u Librazhdu, ali južni dio parka - uključujući i zone pod zaštitom UNESCO-a u okolini Rrajca - pripada općini Prrenjas.

“Mislim da država nije učinila dovoljno da spriječi nezakonitu sječu šuma”, kazala je predsjednica općine Miranda Rira u intervjuu koji je dala za BIRN. “Moratorij proglašen 2016. nije implementiran, a lokalno stanovništvo nema alternativu za grijanje preko zime, zbog čega je veoma teško spriječiti ilegalnu sječu.”

Rekla je da su općinske vlasti prošle zime dopremile 3.260 kubika ogrjevnog drveta iz drugih izvora, ali uz populaciju od 25.000 ljudi, prema popisu iz 2011., to nije ni približno dovoljno.

“Ako država ne shvati ozbiljno potrebu za alternativnim načinom da se ljudi griju, ove šume će uskoro izgubiti status koji im je dao UNESCO”, kaže Rira.

Rendžeri koji rade za Upravu za zaštićene zone Elbasana sa sjedištem u Librazhdu, APA Librazhd, zaduženi su da patroliraju parkom.

Bajram Kullolli, koji je poslije 25 godina rada u ovoj službi nedavno postao drugi čovjek u komandnom lancu u APA Librazhd, kaže da je 15 čuvara iz njihove uprave preopterećeno i da nemaju dovoljno sredstava.

“Država bi trebalo da... poveća plaće, da uvede subvencije za gorivo [za patrolna vozila] i poveća broj ljudi”, rekao je za BIRN.

EU delegacija u Albaniji je pohvalila APA Librazhd zbog napora koje ulaže u borbi protiv nelegalne sječe šuma, ali je također naglasila da se ova pošast nastavlja zbog “ograničenih kapaciteta” lokalne uprave i “odsustva ozbiljne posvećenosti ciljevima Inspektorata za životnu sredinu”.

Kullolli kaže da je njegov ured nedavno prosljedio policiji četiri ili pet slučajeva, ali niko nije osuđen. Pored sporosti birokracije, istrage trpe i zbog tehničkih izazova dokazivanja porijekla drveta nakon što se ono osuši, dodao je.

Zahtjev državnom tužiocu u Elbasanu da nam dostavi podatke o presudama ostao je bez odgovora zbog promjena u regionalnim tužilaštvima u okviru pravosudnih reformi zbog kojih je veliki dio pravosudnog sistema Albanije ostao u limbu.

Ali istraživanje koje je BIRN (tekst na albanskom) proveo 2017. pokazuje da je u prethodne dvije godine tužiocu dostavljeno 26 slučajeva nezakonite sječe šuma. Za 23 su podignute optužnice, ali na kraju je osuđena samo jedna osoba – čovjek iz Rrajca koji je platio kaznu od 650 eura zato što je sjekao drva u šumi bez dozvole.

“Suze drveta”

Ekolozi kažu da stabla iz parka završavaju na pijacama drva za ogrjev širom zemlje, gdje se za to drvo plaća najviša cijena zato što je debelo, suho i poznato po dugom sagorijevanju u štednjacima na drva.

Za svega nekoliko sati novinar BIRN-a je vidio četiri teška kamiona na samo jednom djeliću puta između Librazhda i Prrenjasa u okrugu Elbasan. Svi su se povijali pod teškim tovarom debala spremljenih za prodaju.

Prodavci ogrjevnog drveta u jugoistočnim gradovima Pogradec i Korçë i u oblasti oko Librazhda odbili su da govore o porijeklu svojih drva, ali upravnik jedne pijace u okrugu Elbasan, koji je tražio da ostane anonimn, potvrdio je da je najbolje drvo ono iz parka Shebenik-Jabllanicë.

Rekao je da dobavljači koriste lažne dokumente u kojima je navedeno da je drvo posječeno u Dardhi, općini izvan nacionalnog parka, gdje lokalne vlasti imaju pravo da izdaju dozvole za sječenje radi zadovoljavanja potreba lokalnog stanovništva.

Ljeti se drvo koje zaista potiče iz Dardhe prodaje za oko 24 eura (3.000 leka) po kubnom metru, dok bolje drvo iz parka Shebenik-Jabllanicë dostiže cijenu od 32 do 35 eura (4.000-4.500 leka) po kubnom metru, kaže on. Preko zime, drvo iz nacionalnog parka se prodaje i za 55 eura (7.000 leka).

Na pitanje o navodnoj prodaji drva iz nacionalnog parka kao da je u pitanju drvo koje dolazi

iz oblasti gdje je sječa dozvoljena, Shkurti iz Inspektorata za životnu sredinu u Elbasanu je rekao: "To uopće nije istina. Ti problemi su ostali iza nas."

Ali potvrdio je da ima zabuna u vezi s legalnošću sječe stabala izvan parka zbog koncesija koje prethode moratoriju iz 2016. godine.

"Neke koncesije su date 2003. i važe do 2022. godine", kaže on. "To stvara lošu sliku. Ali koncesije te vrste nisu naša odgovornost."

Mehmeti, predsjednik Ekološkog kluba Elbasan, izjavio je: "Koncesije se zloupotrebljavaju tako što se siječe više drveta nego što je dozvoljeno, siječe se u zonama za koje ne postoji dozvola, a onda se mijenjaju dokumenti, da se pokaže da je drvo iz neke druge zone."

Nedavno je u intervjuu na jednoj TV stanici (na albanskom) Kastriotu Gurri, predsjedniku općine u Librazhdu, postavljeno pitanje o rupama u zakonu pomoću kojih se zaobilazi moratorij.

"Te ugovore ne možemo suspendirati ili poništiti, jer ih je 2012. godine potpisalo ministarstvo za životnu sredinu", rekao je.

Braho s Međunarodnog univerziteta u Strugi odbacuje ideju da stare koncesije mogu proizvesti toliko pravne pometnje ili spriječiti sprovođenje zakona.

"Čak i ako postoji ugovor [koji prethodi uvođenju moratorija], država može pronaći rješenje", izjavio je za BIRN.

Lokalni stanovnici iz sela oko Stëbleve i Dragostunje - u različitim dijelovima parka - kažu da deforestacija uništava njihovo obradivo zemljište jer uzrokuje eroziju. Čobani koji čuvaju krave, ovce i koze na stjenovitim visoravnima također prijavljuju da pašnjaci nestaju.

U međuvremenu, ljudi iz okoline sela Rrajcë žale zbog gubitka netaknutih bukovih šuma s kojima mnogi osjećaju gotovo duhovnu povezanost.

"Ta stabla su rasla sa mnom", kaže tridesetpetogodišnji trgovac koji je želio ostati anonimn zbog straha od osvete drvosječa. "Urezao sam svoje ime na jedno od tih stabala i tamo sam odlazio na izlete s porodicom. Danas, kada sam otišao tamo, otkrio sam da tog stabla više nema. Posjekli su ga. To je kao da su mene posjekli."

Na čistini u blizini sela Rrajcë-Skenderbej, gdje drvosječe motornim pilama obaraju stabla, žena u sedamdesetim godinama je dojahala na magarcu noseći ručak za sina, jednog od drvosječa.

"Vidite li ovu smolu na stablu?", pitala je pokazujući na panj džinovske bukve. "To su suze drveta. Drvo plače kada ga sijeku."

Lekcije iz Makedonije

Nacionalni park Shebenik-Jabllanicë prostire se duž granice Albanije i Makedonije. Ekolozi kažu da se pristup problemu nezakonite sječe šume s dviju strana granice razlikuje kao dan i

noć.

“U njihovoj [makedonskoj] kulturi, oni gledaju na to kao na zaštitu svoje baštine”, kaže Armando Braho, pravnik specijaliziran za problematiku životne sredine s Međunarodnog univerziteta u Strugi, na zapadu Makedonije. “Imaju stroge zakone i patrole na dužnosti 24 sata dnevno. Ljudi su dobro obučeni i imaju specijalne rendžerske jedinice koje sprovode zakon.”

S druge strane, “Albanija ima zakone, ali oni se ne primjenjuju”, kaže on.

“Ima i slučajeva nezakonite sječe [u Makedoniji], ali oni odmah posade nova stabla. [Albanci] imaju kulturu razaranja svega što posjeduju.”

Bajram Kullolli, rendžer s dugim stažom u parku Shebenik-Jabllanicë, kaže da se makedonskom stranom parka upravlja mnogo bolje.

“Makedonci imaju razvijeniju kulturu prava i bolju komunikaciju”, kaže on. “Organizirali smo nekoliko razmjena i projekata suradnje s njima i čini mi se da su oni mnogo profesionalniji u pogledu sredstava i organizacije. Bilo nam je pomalo neprijatno, zapravo, kada se pokazalo koliko toga imamo da naučimo od njih. Potrebno je da država podrži i osnaži nas rendžere.”

Ahmet Mehmeti, predsjednik Ekološkog kluba Elbasan na istoku Albanije, kaže da je Makedonija sačuvala tradiciju staranja o šumama koja datira iz vremena kada je bila dio Jugoslavije. Danas se to vidi iz visokotehnološkog pristupa u ovoj oblasti.

“Makedonci imaju kapacitete i tehnologiju za zaštitu šuma”, kaže on. “Razvili su sistem za nadzor pomoću GPS-a i kamera. Ali važan dio je i implementacija, a mi nemamo dovoljno ljudi za to.”

Xhek Nezha, direktor Uprave za zaštićena područja u Elbasanu, izjavio je: “Naravno, ima oblasti u kojima su neophodna poboljšanja, ali mi već imamo inženjere šumarstva i druge obučene profesionalce.”

Ministarstvo životne sredine u Makedoniji ima Upravu za prirodnu sredinu, koja se bavi zaštitom prirodnih resursa zemlje. Dužnosti ove uprave uključuju sprovođenje planova koji treba da osiguraju dugoročni opstanak zaštićenih područja.

Sudeći po presudama za nelegalnu sječu drva, Makedonija ozbiljnije pristupa i sprovođenju zakona.

U prvih šest mjeseci 2015. mediji su izvijestili (na talijanskom) da su makedonski sudovi donijeli 1.277 presuda za nelegalnu sječu, uključujući i novčane kazne u iznosu od 1,7 milijuna eura. S druge strane, albanski sudovi su od 2015. do 2017. naplatili samo jednu kaznu od 650 eura, pokazalo je istraživanje BIRN-a iz 2017. godine.

BIRN nije uspio pribaviti komentare makedonskog ministarstva za životnu sredinu ili

Bande s motornim pilama: Pljačka drevnih albanskih šuma

lokalnih vlasti u blizini parka.

Izvor: h-alter.org